

ÖZET

Elektrik Piyasası Kanunu ile elektrik sektörü yeniden yapılandırılmıştır. Bu dönüşüm serbestleşmeyi, faaliyetlerin ayrıştırılmasını, her bir faaliyetin gerçek maliyetlere göre oluşturulmasını, bununla birlikte şeffaflığı sağlamıştır. Özellikle Kanunun 1. maddesinde işaret edilen “şeffaflık ilkesi” çerçevesinde elektriğin üreticiden tüketiciye ulaşana kadarki zincirde hangi maliyetlerden oluştuğu ve her bir faaliyetin fatura içerisindeki ağırlığı görünür hale gelmiştir. Böylelikle, yıllardır var olan, ama fatura içerisinde ne kadar olduğu bilinmeyen kayıp kaçak elektrik oranı, her bir dağıtım bölgesi bazında bilinir olmuştur. Bir geçiş dönemi uygulaması olan fiyat eşitleme mekanizması ile, bir dağıtım bölgesindeki kullanıcının diğer dağıtım bölgesinin maliyetine ne oranda katlandığı da artık saklanamayan bir gerçek haline almıştır. Bir taraftan rekabete ve gerçek maliyetlere dayalı elektrik piyasası hedefi, diğer taraftan bu hedefle bağdaşmayan ve sürekli uzatılan geçiş dönemi uygulamaları, Kanunun amacına uygun düşmeyen çelişkili düzenlemeleri de beraberinde getirmiştir. İşte bu ortamda tüketici hakem heyetleri, mahkemeler, Yargıtay kayıp kaçak bedeli hakkında özellikle mer’i ikincil düzenlemelerle çelişen kararlar vermiştir. Anılan kararların mer’i ikincil düzenlemeler karşısında durumunun ne olduğunun, kayıp kaçak bedeline ilişkin ikincil düzenlemeler yürürlükte iken, adli yargının buna aykırı karar verip veremeyeceğinin açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.

ABSTRACT

Electricity sector is reorganized by the Electricity Market Law. This transformation enabled liberalization, dissociation of operations, setting of each operation according to their real cost while ensuring the transparency in the electricity market. Especially within the scope of “*principle of transparency*” denoted by the first clause of the law, the composition of electricity costs from producer to consumers and weight of each component activity on the bill have become visible. Thus, the theft and losses rates of electricity -which have been existing for years, but their weights on the bill never been shown- have become known, based on the areas of distribution. Due to the price equalization mechanism, which is a transitional period application, the extra costs that is suffered by consumers in one area of distribution due to the costs of another distribution area has been an reality that cannot be hidden. The target of an electricity market that is based on competition and real costs on one hand, and protracted transitional period applications which does not comply with this target on the other hand accompanied contradictory regulations inexpedient with the objectives of the law. In this setting, arbitration committees of consumers, courts of justices, the supreme court of appeal have ruled decisions contradicting with secondary positive regulations on theft and losses costs. Thus, the status of the aforementioned decisions against positive secondary regulations and the jus of judicial courts to rule in defiance of these secondary regulations need to be clarified.

KAYIP KAÇAK BEDELİNİN HUKUKİ BAKIMDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

GİRİŞ

Elektrik Piyasası Kanunu ile, elektrik sektörü serbestleştirilmiş, üretici ile tüketici arasında tedarik zincirinde faaliyetler ayrıştırılmıştır. Bu ayrıştırmaya paralel olarak elektrik faturalarında yer alan bedeller de niteliklerine göre farklı usul ve esaslara bağlanmıştır. Şebeke faaliyetleri bağımsız düzenleyici kurumun regülasyon faaliyeti çerçevesinde faturalarda “sistem kullanım bedeli” şeklinde belirirken, ürün olarak elektrik satışı “perakende satış fiyatı” veya “enerji satış birim fiyatı” şeklinde yer almaktadır.

Kayıp/kaçak bedelinin bir “tarife” olarak Kanunda açıkça belirlenmemesi, ikincil mevzuatla düzenlenmesi ve niteliği hususundaki tereddütler uygulamada bir takım sorunların doğmasına ve dolayısıyla yargıda çelişkili kararların verilmesine yol açmıştır. Bu bedel, bir hizmet tarifesi midir? Yoksa elektrik satışının bir parçası mıdır? Bu husus aydınlatılmaya muhtaçtır. Bu aydınlanma, özellikle kaçak elektriğin kimin sorumluluğunda olduğu ve buna göre nasıl bir düzenleme yapılması gerektiği noktasında bizlere yol gösterecektir. Kayıp kaçak bedelinin hukukî niteliğindeki belirsizlik, bundan kimin sorumlu olduğu ve ne şekilde tahsil olunacağına dair açık düzenlemenin olmaması, uygulamada birtakım sıkıntılara neden olmaktadır. Ortada bir yönetmelik ve buna dayalı olarak kabul edilen geçiş dönemi tarifeleri kabul edilmesine ve bu düzenlemeler halen yürürlükte olmasına rağmen, tüketici hakem heyetleri ve mahkemeleri, hatta Yargıtay kayıp/kaçak bedelinin alınamayacağına dair kararlar vermektedir. Burada öncelikle kayıp kaçak bedelinin hukukî dayanağını tespit etmek ve buna göre niteliğini ortaya koymak, mevcut düzenlemeler ile yargı kararları bakımından değerlendirmek gerekmektedir. Ardından Elektrik Piyasası Kanununda değişiklik yapacak Tasarıda mevcut uygulama ve yargı kararlarını etkileyen kayıp/kaçak bedeline ilişkin hükümlerine değinilecektir.

I. Elektrik Sektörünün Yapısı ve Elektrik Piyasası Kanununun Sektöre Etkisi

A) Yapısı

Elektrik diğer mallardan farklı bir özellikler arz eder. Elektriği farklı kılan özellik en başta üretildiği gibi kullanılmamaktadır. Gerçekten de, santralde üretilen elektrik yüksek voltajda taşınmak üzere transformatörler vasıtası ile iletim sistemine aktarılır ve böylelikle elektrik daha uzak yerlere ulaştırılır. İletim hatlarındaki çok yüksek voltajlı elektrik, kullanıma müsait olmadığından, tüketicilere ulaşmadan önce trafo merkezlerinde daha düşük voltaja indirilmek suretiyle tüketime uygun hale getirilerek dağıtım yapılır. Elektrik pazarını diğer ürün pazarlarından ayıran diğer en önemli özelliği bu nakil sistemidir¹. Üretimden tüketime kadar olan süreçte elektrik arz endüstrisi üretim, iletim, dağıtım ve arz şeklinde bölümlere ayrılmıştır. Bunlardan ilk üçü elektriğin geleneksel olarak ayrıldığı ana bölümlerdir. Arz ise elektrik kullanımının yaygınlaşması ve artmasına bağlı olarak gelişen elektriğin tüketicilere satılması ve okuma/tahakkuk ve faturalama işlemidir. Her bir bölümün farklı işlevleri, faaliyet sınırları söz konusudur².

B) Elektrik Piyasası Kanununun Sektöre Etkisi

1980'lerden sonra özel teşebbüse sektöre daha fazla yer verme şeklinde tezahür eden politikaların sektörün eriştiği gelişmişlik düzeyiyle harmanlanması ile birlikte birçok ülke enerji sektörünü yeniden yapılandırmış ve serbestleştirmiştir. Elektrik tüketiminin yaygınlaşması, teknolojinin gelişmesi ve geline noktada sektörün derinlik kazanmasıyla birlikte yeniden yapılandırma elektriğin tüketiciye ulaştığı zincirde yer alan faaliyetleri ayırtmış ve çeşitlendirmiştir. Bu anlayış doğrultusunda kabul edilen 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanununda³ da üretim, iletim, dağıtım, elektrik perakende ve toptan satışı karşılayan “tedarik”, ithalat, ihracat, elektrik arz ve talebinin dengelendiği “*elektrik piyasalarının işletilmesi*”, ayrı faaliyetler olarak düzenlenmiştir. Söz konusu faaliyetler niteliğine, doğal tekel veya rekabete açık bir faaliyet olup olmamasına, ilgili faaliyet bakımından kamunun hâlihazırda hâkimiyeti veya diğer sebepler nedeniyle geçici piyasa aksaklıklarının olup olmamasına göre faaliyetlerin tabi olduğu esaslar geçici veya sürekli olarak değişiklik gösterebilmektedir⁴.

C) Faaliyetlerin Niteliği

Elektrik sektöründe üretim, tedarik faaliyetleri rekabete açık, iletim/dağıtım sistemine erişim ve kullanılmasına ilişkin faaliyetler ise rekabete kapalı olup, doğal tekel niteliğindedir⁵. Rekabete açık faaliyetler rekabetçi piyasa yapısına uygun olarak yapılandırılırken, doğal tekel niteliği taşıyan faaliyetler regülasyona (düzenleme ve denetleme) tabi kılınmaktadır⁶. Rekabet şartları tam olarak sağlandıktan sonra kural olarak elektrik satışı piyasada oluşan “fiyat” belirleyici olmakta, rekabeti sağlamanın mümkün olmadığı alanlarda ise önceden usul ve

¹ ASLAN/ KATIRCIOĞLU/ ALTINAY/ ARDIYOK/ ILICAK/ GÜLTEKİN/ ÖNAL/ AKÇAOĞLU, s. 284

² YAVUZ, M, Elektrik Tedarik Sözleşmeleri özellikle ikili anlaşma, İstanbul 2011, s. 21 vd.

³ Bkz: <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4628.html>

⁴ YAVUZ, s. 152.

⁵ YAVUZ, s. 22, 24.

⁶ YAVUZ, s. 80.

esasları belirlenmiş kurallar çerçevesinde ilgili faaliyet yürüten kuruluşlar tarafından teklif edilen bağımsız düzenleyici kurumunun onayıyla yürürlük kazanan “tarife” söz konusu olmaktadır. Bu ayrıma göre iletim sistem kullanım bedeli, dağıtım sistem kullanım bedeli, perakende satış hizmet bedeli (*faturalama/okuma*) için ilgili kuruluşlar tarife teklifinde bulunmakta, EPDK’nın onayı ile yürürlüğe girmektedir. İkincil mevzuatta yapılan değişiklik ile, 01/01/2011 tarihi itibarıyla kayıp/kaçak bedeli de aynen bir sistem maliyeti gibi aynı esaslarla belirlenmektedir.

II. Mevzuat çerçevesinde kayıp/kaçak bedelinin niteliği ve uygulaması

A) Kayıp/Kaçak Bedelinin Niteliği

Sistem maliyetleri, başka bir ifadeyle sistem kullanım bedelleri “tarife” şeklinde Kanunda açıkça belirlenmişken, ne önceki kanunî düzenlemede ne de 6446 sayılı Kanunda kayıp kaçak bedeli düzenlenmiş değildir. Bu durum kayıp kaçak bedelinin hukukî niteliği konusunda tartışma yaratmaktadır. Bu bedel, bir hizmet tarifesi midir? Yoksa elektrik satışının bir parçası mıdır? Bu husus aydınlatılmaya muhtaçtır. Bu aydınlanma, özellikle kaçak elektriğin kimin sorumluluğunda olduğu ve buna göre nasıl bir düzenleme yapılması gerektiği noktasında bizlere yol gösterecektir. Kayıp kaçak bedelinin hukukî niteliğindeki belirsizlik, bundan kimin sorumlu olduğu ve ne şekilde tahsil olunacağına dair açık kanunî düzenlemenin olmaması uygulamada birtakım sıkıntılara neden olmaktadır. Ortada bir yönetmelik ve buna dayalı olarak kabul edilen geçiş dönemi tarifeleri kabul edilmiştir. Bu düzenlemeler halen yürürlüktedir. Buna rağmen, tüketici hakem heyetleri ve mahkemeleri, hatta Yargıtay kayıp/kaçak bedelinin alınamayacağına dair kararlar vermektedir⁷. Burada öncelikle kayıp kaçak bedelinin hukukî dayanağını tespit etmek ve buna göre niteliğini ortaya koymak, ardından mevcut düzenlemeleri değerlendirmek gerekmektedir.

Kayıp kaçak bedeli iki tane unsurdan oluşmaktadır. Bunlardan birincisi fizik kuralları gereği meydana gelen kayıp, diğer ise açık ve öz bir ifadeyle çalınan, yani tüketilen ancak bedelinin tahakkuk ve tahsili yapılamayan elektrik enerjisidir. Söz konusu bedelin birinci unsuru olan “kayıp”, “teknik kayıp”, ikinci unsuru “kaçak” ise, “teknik olmayan kayıp” olarak ifade edilmektedir.

Elektriğin teknik kaybını kısaca izah etmek gerekirse; her iletkenin bir direnci vardır. Hattın teknik kaybı iletkenin (hat) kesitine, cinsine, taşıdığı güce, mesafeye ve gerilim seviyesine göre farklılık göstermektedir. Zira elektrik bir yerden bir yere nakledilirken iletkenin direnci sebebiyle nakledilen enerjinin bir kısmı hat üzerinde tüketilmekte veya kaybolmaktadır. Diğer bir teknik kayıp ise trafo kayıplarıdır. Gerçekten de, trafolar elektriğin gerilim seviyesini yükselten veya düşüren merkezlerdir. Trafo, bu işlevi görürken içindeki sargılar da üzerinde bulunan yüke veya boşta olması durumuna bağlı olarak elektrik tüketmekte ve böylelikle kayba yol açmaktadır. Bu çerçevede teknik kayıplar fizik kuralları gereği olmakta ve bu haliyle de tüketicilere doğrudan satış yapan bütün tedarikçilerden alınması gerekmektedir.

⁷ Bkz: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun 2013/7-2454 Esas ve 2014/679 Karar sayılı kararı. (www.kazancihukuk.com)

Kaçığa veya başka bir deyişle teknik olmayan kayba gelince, bu, sistemin gereği olarak kaybolmayan, Ölçü Ayar Nizamnamesine uygun olmayan hatalı sayaçların kullanılması, ölçü devrelerindeki hatalar ve en önemlisi kaçak ve usulsüz elektrik kullanımı neticesinde oluşmaktadır. Bu şekilde açılımı yapılan teknik olmayan kayıplar denetlenebilir olduğundan, bu denetimin yapılmaması halinde işletmecinin (*dağıtım ve/veya iletim*) sorumluluğu söz konusu olmaktadır. Daha çok alçak gerilim seviyesinde meydana gelmekte olan teknik olmayan kayıplar Tüketici Hizmetleri Yönetmeliğinin 26. maddesi gereğince dağıtım şirketinin sorumluluğunda olup, onun işletme başarısına göre azalabilmekte veya artabilmektedir. Nitekim 01/01/2011 tarihinde başlayan 5 yıllık tarife döneminde her bir dağıtım bölgesinde hedef kayıp kaçak oranları EPDK tarafından belirlenmiş ve dağıtım şirketlerinin bu hedefleri bağlayıcı hale gelmiştir⁸.

Kayıp kaçak bedelinin birinci unsuru olan teknik kayıp, mutlaka fizik kuralları gereği meydana gelmektedir. Sistemde oluşan bu kaybın karşılanması amacıyla çeşitli yöntemler söz konusudur. Meselâ, sistemin kaybının tedarikçiler tarafından karşılanacak şekilde fazladan verilmesi olabileceği gibi, bazı ülke uygulamalarında olduğu gibi şebeke işletmecisinin ihale açarak en ucuz kaynaktan sistemin kaybını karşılaması yolu da tercih edilebilir veya mevcut düzenlemede olduğu gibi, belirlenen kaybın parasal karşılığının sistemi kullananlardan tahsil edilmesi şeklinde olabilmektedir. Kaçağın bedelinin alınması için de çeşitli tercihler söz konusu edilebilir. Meselâ, satanın işletme zafiyeti olduğu için, bu, elektriği satan kuruluş için maliyet teşkil eder ve bunun maliyetini satış fiyatına koyar. İkinci bir tercih ise, mevcut uygulamada olduğu gibi, müstakil bir bedel şeklinde belirlenip, tüm dağıtım sistemi kullananlardan alınabilir veya yukarıda ifade ettiğimiz gibi, kaçağın, dağıtım şirketi tarafından ihale açılarak en ucuz kaynaktan sistemin kaybını karşılaması yolu da tercih edilip, bu yöntem dâhilinde maliyeti sistemi kullananlara yansıtılır.

Kayıp/kaçak bedeli 01/01/2011 tarihinden önceki dönemde perakende satış tarifesinin içerisinde bir maliyet kalemi olan kayıp/kaçak bedeli, bu tarihten sonra Elektrik Piyasası Tarifeler Yönetmeliği 4. maddesinin 35. no.lu bendi, 10 ve 15/2 maddeleri ve Fiyat Eşitleme Tebliği'nin 9 maddesini tadil edilmek suretiyle kaçağın bedeli, perakende satış tarifesi içerisinde çıkarılmış ve dağıtım sistem maliyeti olarak bir "bedel" şeklinde belirlenmiştir. Hizmet bedellerinin ne olduğu Kanunun 13. maddesinde öngörülmüştür. Bunlar arasında kayıp/kaçak bedeli diye bir tarife yer almamaktadır. Hal böyle iken, ikincil mevzuat ile serbest tüketicileri de kapsar şekilde mali yükümlülük getirilmesi idarenin kanunîlik ilkesi bakımından sorun teşkil etmektedir.

Tariflerin ne olduğu ve belirlenmesine dair usul ve esaslar Elektrik Piyasası Kanunu'nun 13. maddesinde öngörülmüştür. Her bir tarifenin esasları ve hangi maliyet unsurlarından oluştuğu da somut olarak Elektrik Piyasası Tarifeler Yönetmeliği ve ilgili Tebliğlerde düzenlenmiştir. Tarifelerin uygulayıcısı olan kuruluşlar söz konusu çerçevesinde tarife tekliflerinde bulunmakta ve EPDK tarafından incelenerek onaylanmaktadır. Sistem kullanım bedelleri gibi hizmet bedelleri için tarife teklifinde bulunulurken, ilgili kuruluşlar gelir ihtiyaçlarını öngörülen net dağıtılan enerji üzerinden yapmaktadırlar. Bu durumda hizmet bedelleri,

⁸ 16.12.2010 tarih ve 2932 sayılı Kurul Kararı ilk defa belirlenmiştir. Buna göre kayıp kaçak oranları kademeli olarak düşürülecektir.

dağıtılan net elektrik enerjisi üzerinden hesaplandığından, kaçak sebebiyle oluşan gelir eksikliği giderilmiş olmaktadır. Burada asıl sorun, elektrik enerjisinin perakende satışında yaşanmaktadır. Perakende satış lisansı sahibi dağıtım şirketlerinin sistemi içerisinde yer alan bir tüketici elektriği tüketmekte, kayıt dışı veya kayıt içi olarak, birtakım müdahalelerle gerçekte tükettiğinden az fatura ödemektedir. Bu durumda perakende satış lisansı sahibi dağıtım şirketinin aldığı ve sattığı elektrik enerjisinde onun aleyhine negatif bir fark oluşturmaktadır. Sorun, bu farkın ne şekilde tamamlanacağı noktasında düğümlenmektedir. Uygulamalar göz önüne alındığında Elektrik Piyasası Kanununun uygulamaya geçtikten 01/01/2011 tarihine kadar dağıtım sisteminin kayıp kaçağı perakende satış tarifesi içerisinde yer almaktaydı. Bu tarihten sonra perakende satış tarifesi içerisinde çıkarılmış ve dağıtım sistem maliyeti olarak bir “bedel” şeklinde belirlenmiştir. Böylelikle bir perakende satış lisansı dağıtım şirketi, kendi işletme zafiyeti sebebiyle tahsil edemediği elektrik bedelini başka tedarikçilerden elektrik temin eden tüketicilerden de bir hizmet bedeli şeklinde doğrudan tahsil etmiş olmaktadır. Meseleye esas itibarıyla sorun teşkil eden perakende satış şirketleri açısından bakıldığında, kayıp/kaçak bedeli bir hizmet bedeli değildir. Bu durumda kayıp/kaçak bedelinin tedarikçisi dağıtım şirketleri olmayan serbest tüketicileri de kapsayarak alınan bir bedel şeklinde düzenlenmesi ne kadar yerinde olur.

Kanaatimizce yukarıda belirtilen şekilde idari düzenleme yapabilmek için, açık kanunî düzenleme gerekmektedir. Öte yandan, söz konusu ikincil mevzuat düzenlemeleri bu haliyle perakende satış lisansı dağıtım şirketinin, kendi işletme zafiyeti sebebiyle tahsil edemediği elektrik bedelini, başka tedarikçilerden elektrik temin eden tüketicilerden de doğrudan tahsil etmesi gibi bir sonuç yaratmaktadır. Burada birtakım kişilerce tüketilen, ancak bedeli çeşitli nedenlerle dağıtım şirketlerince tahsil edilemeyen tutar, görevli tedarik/dağıtım şirketinin kendi satışı ile ilgilidir. Bu yönden anılan şirketlerin tahsil edemediği bu bedelin, bir önceki tarife döneminde olduğu gibi perakende satış tarifesi içerisinde konularak alınmasının işin mahiyetine daha uygun bir çözüm olur kanaatindeyiz.

B) Fiyat Eşitleme Mekanizması ve Kayıp/Kaçak Bedeli ile Bağlantısı

Toplumda kayıp/kaçak bedelinin eleştirisi konusu yapılmasının en önemli sebeplerinden birisi de kaçağın yüksek olduğu dağıtım bölgelerinin maliyetlerinin düşük olan dağıtım bölgelerindeki kullanıcılardan karşılanmasıdır. Bu uygulama, kanunla⁹ belirlenen bir geçiş

⁹ Uygulama 4628 sayılı Kanun ile başlamış, 6446 sayılı Kanunla da “Ulusal tarife uygulaması” başlıklı geçici maddeyle uygulamaya devam edilmektedir.

4628 sayılı EPK. Geçici Madde 9: (DEĞİŞİK MADDE RGT: 26.07.2008 RG NO: 26948 KANUN NO: 5784/7) 31/12/2012 tarihinde sona erecek geçiş döneminde düzenlemeye tâbi tarifeler üzerinden elektrik enerjisi satın alan tüketicileri, dağıtım bölgeleri arası maliyet farklılıkları sebebiyle var olan fiyat farklılıklarından kısmen veya tamamen koruyacak şekilde tesis edilmiş ve uygulamaya ilişkin hususları tebliğle düzenlenmiş olan fiyat eşitleme mekanizması uygulanır. Tüm kamu ve özel dağıtım şirketleri fiyat eşitleme mekanizması içerisinde yer alır.

Geçiş dönemi süresince ulusal tarife uygulamasının gerekleri esas alınır ve ulusal tarifede çapraz sübvansiyon uygulanır. Ulusal tarife Kurumca hazırlanır ve Kurul onayıyla yürürlüğe girer. Kurul onaylı çapraz sübvansiyon ancak Bakanlar Kurulu kararı ile değiştirilebilir.

Geçiş dönemi süresince tüm hesaplar ilgili mevzuata göre ayrıştırılarak tutulur.

“Ulusal tarife uygulaması”

6446 sayılı EPK. GEÇİCİ MADDE 1 – (1) Düzenlemeye tabi tarifeler üzerinden elektrik enerjisi satın alan tüketicileri, dağıtım bölgeleri arası maliyet farklılıkları sebebiyle var olan fiyat farklılıklarından kısmen veya

dönemiyle sınırlı “*fiyat eşitleme mekanizması*”¹⁰ adı verilen ulusal tarife düzenlemesinden kaynaklanmaktadır. Kanunda öngörülen “*fiyat eşitleme mekanizması*” esasında tüm Ülkede tek bir nihai satış fiyatı olması için dağıtım bölgeleri arasındaki maliyet farklılıklarını ortalama birim fiyatta eşitleme ve sadece dağıtım bölgeleri arasında çapraz sübvansiyon yapma yetkisi vermektedir. Faaliyetler arasında çapraz sübvansiyon yapma yetkisi vermemektedir. Zira, Kanununun 17/3 maddesine göre “*onaylanan tarifeler içinde, söz konusu tüzel kişinin piyasa faaliyetleri ile doğrudan ilişkili olmayan hiçbir unsur yer alamaz.*” denilmektedir. Kanun koyucu burada sadece iletim ek ücretine istisna tanımıştır. Buna göre iletim ek ücreti dışında düzenlemeye tabi her bir faaliyet, *meselâ dağıtım faaliyetine ilişkin olarak dağıtım sistem kullanım bedeli*, mevzuatta belirlenen maliyet kalemleri ne ise, bunlardan teşekkül etmelidir. Dolayısıyla mevzuatta öngörülmemeyen bir maliyet kaleminin ilgili faaliyete (tarifeye) eklenmesi, bir kısmının diğer bir faaliyetten karşılanması mümkün değildir. Bu durumda nihai fiyat sabitken, örneğin iletim sistem kullanım bedelinin artması ve bu artışın da perakende satış tarifesiyle veya dağıtım sistem kullanım bedelinden düşürülerek karşılanması Kanununun 17/3 maddesine aykırı olur. Faaliyetler arasında çapraz sübvansiyonu Kanununun Geçici 1. maddesi açıkça öngörmediğinden “*fiyat eşitleme mekanizması*” böyle bir uygulamayı meşru hale getirmemektedir.

Ulusal tarife uygulaması sona erdiğinde sadece kayıp/kaçak bedeli değil, bunun dışında elektrik enerjisi satışı dışındaki sistem bedelleri (*dağıtım, iletim sistem kullanım bedeli, perakende satış hizmet bedeli*) her bir dağıtım bölgesinde farklılık gösterecektir. Zira her bir dağıtım bölgesinin kayıp/kaçak oranı/hedefi¹¹, yatırım ihtiyacı, tüketilen enerji, abone başına düşen birim maliyet farklıdır. İşin doğası gereği bu maliyet farklılıklarına bağlı olarak nihai satış fiyatı da her bir dağıtım bölgesinde değişkenlik gösterecektir. Dolayısıyla fiyat eşitleme mekanizması sona erdiğinde abone içerisinde bulunduğu dağıtım bölgesinin kayıp/kaçak bedelini ödeyecektir.

C) Kayıp/Kaçak Bedeline İlişkin Yargı Kararlarının Değerlendirilmesi

1. Genel Olarak

Öncelikle belirtmek gerekir ki, esasında kayıp/kaçak bedeli konusunda yargıda farklı, çelişkili kararların çıkması anılan bedelin niteliğinin, unsurlarının, nasıl ne şekilde hangi kullanıcılardan alınacağına kanunda açıkça düzenlenmemesinden kaynaklanmaktadır. Anayasanın gereği kullanıcılara hizmetten bağımsız olarak doğrudan yük getiren bedellerin kanunla düzenlenmesi gerekir (m.2, m.73). Bu durum tartışmasız bir biçimde yargı kararlarında benimsenmektedir. Nitekim, Danıştay 13. Dairesi EPDK’nın kayıp/kaçak bedeli

tamamen koruyacak şekilde tesis edilmiş ve uygulamaya ilişkin hususları Kurum tarafından hazırlanan tebliğ ile düzenlenmiş fiyat eşitleme mekanizması, 31/12/2015 tarihine kadar uygulanır. Tüm kamu ve özel dağıtım şirketleri ile görevli tedarik şirketleri fiyat eşitleme mekanizması içerisinde yer alır.

(2) 31/12/2015 tarihine kadar ulusal tarife uygulamasının gerekleri esas alınır ve ulusal tarifede çapraz sübvansiyon uygulanır. Ulusal tarife, Kurumca hazırlanır ve Kurul onayıyla yürürlüğe girer.

(3) 31/12/2015 tarihine kadar tüm hesaplar ilgili mevzuata göre ayrıştırılarak tutulur.

(4) Bu madde kapsamındaki sürelerin beş yıla kadar uzatılmasına Bakanlar Kurulu yetkilidir.

¹⁰ YAVUZ, s. 79 vd.

¹¹ 16.12.2010 tarih ve 2932 sayılı Kurul Kararı ilk defa belirlenmiştir. Buna göre meselâ 2015 yılında MEDAŞ bölgesinde % 8,28, Boğaziçi EDAŞ bölgesinde % 7,57’dir.

tutarının TRT payı matrahına dâhil olmayacağı sadece perakende satış tarifesi üzerinden bu payın ödenmesini öngören kurul kararına karşı açılan davada; daire mali yükümlülüklerin ikincil mevzuat ile değil, doğrudan kanunla yapılması gerektiği belirtilerek kanunî dayanağı olmadan mali yükümlülük getiren kurul kararının hukuka aykırı olduğuna karar vermiştir¹². Kayıp/kaçak bedeli bakımından da benzer bir durum söz konusudur. Kayıp/kaçak bedeli, ne 4628 sayılı Kanunda ne de 6446 sayılı Kanunda açıkça düzenlenmiş değildir. Kanaatimizce kanunla verilen genel yetki yeterli değildir. Açık düzenleme olması gerekir. Bu anlamda kayıp/kaçak bedeli uygulaması kanunîlik ilkesine aykırılık teşkil etmektedir.

Kayıp kaçak bedelinin mevcut uygulamasının, yukarıda yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, hukukî dayanağı Elektrik Piyasası Tarifeler Yönetmeliği ve diğer ilgili ikincil mevzuattır. Söz konusu düzenlemeler emredicidir. Hukukî nitelik itibariyle bir “*idari işlem*” olduğundan, söz konusu düzenlemeler derhal icraîlik, hukuka uygunluk karinesinden yararlanmak gibi nitelikleri bünyesinde barındırır. İdari işlemin bu tesirini ortadan kaldırmanın yolu, ya yürütmenin durdurulması veya idari iptali veya geri alınmasıdır. Elektrik Piyasası Kanunu’nun 12. maddesi uyarınca da idari para cezaları dâhil, Kurul tarafından alınan bütün kararlara karşı açılan iptal davaları ilk derece mahkemesi olarak Danıştay’da görülmektedir. Bu durumda menfaati ihlal edilen kişiler, söz konusu düzenlemelere kanunî süresi içerisinde Danıştay’da dava açmaları gerekmektedir. Kayıp kaçak bedeli gerek ikili anlaşmalara gerek perakende satış sözleşmelerine doğrudan uygulanmaktadır. Söz konusu akdi ilişkilerinin taraflarının kayıp kaçak bedeline maruz kalmaması için, ileri sürdüğü iddiaların idari yargıda dile getirilmesi gerekmektedir.

2. Kayıp/Kaçak Bedelinin “Haksız Şart” Yönünden Değerlendirilmesi

Adli yargı hâkiminin teknik olarak anılan düzenlemelerin abonelik sözleşmesinin içeriğine dâhil edilmemesi, teknik olarak, ancak 6502 Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun kapsamında “haksız şart” gerekçesine dayandırabilir. Anılan Kanunun 5. maddesinin 5. fıkrasına göre “*faaliyetlerini, kanun veya yetkili makamlar tarafından verilen izinle yürütmekte olan kişi veya kuruluşların hazırladıkları sözleşmelere de niteliklerine bakılmaksızın bu madde hükümleri uygulanır.*” Buna göre, tüketici sözleşmesinin hükümleri düzenleyici işlemlerle belirlenmiş olsa da, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun bu tip sözleşmelere de uygulanabilecektir¹³.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararında¹⁴ da meseleye esas itibariyle “haksız şart” bakımından yaklaşmıştır. Ancak, alt detayda bir değerlendirme yapıldığında, anılan kararda Yönetmelik hükümleri çerçevesinde kayıp/kaçak bedeli uygulamasının haksız şart teşkil edip etmediği somut olarak irdelenmemiştir. Şöyle ki; tüketici ile kurulan sözleşmelerde yer alan bir şartın haksız şart olarak kabul edilebilmesi için; *Tüketici Sözleşmelerindeki Haksız Şartlar*

¹² Danıştay 13.Dairesinin 2011/665 Esas sayılı kararı ile 3065 sayılı Kurul Kararının yürütmesinin durdurulmasına ilişkin kararı.

¹³ ÇINAR, Ö, Tüketici Hukukunda Haksız Şartlar, İstanbul, 2009 s. 15 vd.

¹⁴ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun 2013/7-2454 Esas ve 2014/679 Karar sayılı kararı. (www.kazancihukuk.com).

*Hakkında Yönetmeliğin*¹⁵ 5. maddesi gereğince tüketiciyle müzakere edilmeden sözleşmeye dâhil edilmesi ve tarafların sözleşmeden doğan hak ve yükümlülüklerinde dürüstlük kuralına aykırı düşecek biçimde tüketici aleyhine dengesizliğe neden olması gerekir¹⁶. Buna göre bir sözleşme hükmünün haksız şart sayılabilmesi için her iki unsurun bir arada gerçekleşmesi gerekir. Bu durumda öncelikle sözleşmenin tüketiciyle müzakere edilip edilmediği belirlenmelidir. Yönetmeliğin 5. maddesinin 2. fıkrasına göre bir sözleşme şartının önceden hazırlanması ve standart sözleşmede yer alması sebebiyle tüketicinin sözleşmenin içeriğine etki edememesi durumunda, o sözleşme şartının tüketiciyle müzakere edilmediği kabul edilir. Aslında bu düzenlemeyle, bir sözleşme kaydının, önceden hazırlanması veya standart sözleşmede yer alması hâlinde, tüketiciyle müzakere edilmediğine ilişkin bir bakıma karine öngörülmüştür¹⁷

Sözleşmenin tüketiciyle müzakere edilip edilmemesi bakımından Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun kapsamındaki tüketicinin serbest tüketici/serbest olmayan tüketici¹⁸ olduğunu tespit etmek gerekir. Zira, serbest tüketici limiti çok düştüğü için, bir evsel tüketici de serbest tüketici olabilir. Bir serbest tüketici de tedarikçisini seçme hakkına sahip olduğundan, dilediği tedarikçiden müzakere yapmak suretiyle enerji tedarik edebilir. Her somut durumun özelliğine göre değişmekle birlikte bu tip tüketiciler genellikle başta fiyat olmak üzere sözleşmenin hüküm ve şartlarını müzakere edebilmektedirler. Sözleşmenin bütün olarak değerlendirilmesinden, standart sözleşme olduğu sonucuna varılırsa, bu sözleşmedeki bir şartın belirli unsurlarının veya münferit bir hükmünün müzakere edilmiş olması, sözleşmenin kalan kısmına bu Yönetmelik hükümlerinin uygulanmasını engellemektedir.

İkili anlaşmalar bir bütün olarak değerlendirildiğinde müşteri bireysel olarak her hükmü müzakere edebilmektedir. İkili anlaşmalar genel olarak önceden hazırlanıp müşteriye sunulmakla birlikte, perakende satış sözleşmesinde olduğu gibi müşteri sözleşmeyi olduğu gibi kabul etmek zorunda değildir. Meselâ müşteri, teknik olarak, (*dağıtım/iletim sistem kullanım bedeli, kayıp/kaçak bedeli gibi*) sistem maliyetlerinin de dâhil olduğu tek bir nihai

¹⁵ Bkz: RG. S. 29033 t. 17.06.2014 Bu yönetmelik büyük ölçüde, Avrupa Birliği Komisyonu tarafından 1993 yılında kabul edilen “*Tüketici Sözleşmelerinde Yer Alan Kötüye Kullanılabilir Kayıtlara İlişkin Yönerge*”den etkilenilerek hazırlanmıştır. Bu Yönergenin çevirisi için bkz. ZEVKLİLER/AYDOĞDU, s. 415.

¹⁶ Öte yandan, hangi hallerin haksız şart kabul edileceği Yönetmeliğin ekinde örnek kabilinden sayılmıştır.

¹⁷ ASLAN, s. 176; HAVUTÇU, s. 88; ZEVKLİLER/AYDOĞAN, s. 161.

¹⁸ Elektrik Piyasası Kanununa göre serbest tüketici, Kurul tarafından belirlenen elektrik enerjisi miktarından daha fazla tüketimi bulunduğu veya iletim sistemine doğrudan bağlı olduğu veya organize sanayi bölgesi tüzel kişiliğini haiz olduğu için tedarikçisini seçme hakkına sahip gerçek veya tüzel kişiyi ifade etmek gerekir. Bu tanımlamanın dışında kalan tüketici ise serbest olmayan tüketicidir. Elektrik Piyasası Tüketici Hizmetleri Yönetmeliğinin 25. maddesi gereğince Kurul her yıl Ocak ayında Serbest tüketici limitine ilişkin indirimler Kurul tarafından;

a) Rekabetin gelişimi,

b) Ölçme-iletişim-kontrol alt yapısının yeterliliği,

c) Piyasa işletmecisinin işlem kapasitesi,

ç) Piyasada serbestçe müzakere edilerek ikili anlaşmalara bağlanabilecek üretim kapasitesi,

d) TEİAŞ ve dağıtım lisansı sahibi tüzel kişiler tarafından serbest tüketicilere ilişkin olarak sağlanan istatistikî bilgiler,

dikkate alınmak suretiyle her yılın 31 Ocak tarihine kadar belirlenir. Bu indirimlere göre hesaplanan yeni serbest tüketici limitleri Resmî Gazete’de yayımlanır ve Kurum internet sitesinde duyurulur. Kurul 2015 yılı için serbest tüketici limitini yıllık 4000 kWh olarak belirlemiştir.

fiyat üzerinden anlaşma yapabilir. Kanunun ilk uygulamaya geçtiği yıllarda genellikle bu tip anlaşmalar yapılıyor idi. Zamanla nihai fiyatın aynı kalmasına rağmen, sistem maliyetlerindeki artışın perakende satış tarifesiyle düşürülerek karşılanması, tedarikçileri, ikili anlaşmalarda sistem maliyetlerini ayrıca ve olduğu gibi müşteriye aktarma şeklinde hükümler koymaya sevk etmiştir. Ancak, buna rağmen iki şekilde de tedarik sözleşmesi yapabilmek mümkündür. Her somut olayın özelliğine göre değişmekle birlikte bu hususun müzakereye açık olduğu söylenebilir. Müşteri sabit fiyat ve sistem maliyetlerinin ayrıca yansıtılmamasında ısrarcı olması halinde tedarikçi bunu kabul edebilir veya ret edebilir. Şu halde kayıp/kaçak bedeli de bu yönüyle tüketici bakımından müzakere edilebilir. Burada münferiden bir tereddüt hasıl olursa, ispat yükü Yönetmeliğe göre sözleşmeyi düzenleyen tedarikçiye aittir (m. 5/2). Bu gibi durumlarda Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun kapsamında olan bir serbest tüketici bakımından, müzakere edilememe şartı yerine getirilmediğinden haksız şarta ilişkin hükümlerden yararlanamayabilir.

Yönetmeliğe göre haksız şartın diğer unsuru tarafların sözleşmeden doğan hak ve yükümlülüklerinde dürüstlük kuralına aykırı düşecek biçimde tüketici aleyhine dengesizliğe neden olmasıdır. Kayıp/kaçak bedelinin bu açıdan değerlendirilmesi bir yorum meselesidir. Ancak, kayıp/kaçak bedeli uygulaması sadece Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun kapsamındaki tüketiciler bakımından söz konusu olmayıp, dağıtım şirketlerinin tek taraflı, bağımsız, iradi tasarruflarından kaynaklanmamaktadır. Zira, uygulamanın düzenleme boyutu da söz konusudur. Öte yandan, kayıp/kaçak bedeli uygulamasının haksız şart olup olmadığını; dağıtım özelleştirmelerinde tercih edilen yöntem, buna göre tarifelerin kurgusu, kayıp/kaçak bedelinin tarife yapısı içerisindeki yeri ile birlikte değerlendirmek gerekir. Bu hususlar göz önüne alınmadan yapılan değerlendirmeler kanaatimizce bu unsura ilişkin şartı eksik bırakır.

Kayıp kaçak bedeli uygulamasının mahiyeti haksız şartın unsurları bakımından değerlendirildiğinde ve tüm ülkede tüketici, sanayici, ticarethane tüm abonelere uygulanan bir düzenleme olduğu göz önüne alındığında, uygulamanın sadece Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun kapsamında olan tüketiciler bakımından engellenmesi aynı durumda ve şartlar içerisinde yer alan kullanıcılar arasında ayrımcılık yaratacaktır. Sonuç olarak tüketicilerin veya bu bedele katlanan tüm tarafların ellerindeki yegâne kanunî imkân söz konusu ikincil düzenlemelere idari yargıda dava açmaktır. Zira, kayıp/kaçak bedeli uygulamasındaki sorun esas itibarıyla ikincil mevzuattan kaynaklanmaktadır.

D) Kayıp/kaçak bedelinin Genel İşlem Şartları Bakımından Değerlendirilmesi

1 Temmuz 2012 tarihinde yürürlüğe giren 6098 sayılı (yeni) Türk Borçlar Kanununda¹⁹ yer alan genel işlem şartları ile ilgili hükümler, oldukça önemli olup mevcut 818 sayılı Borçlar Kanunu'nda²⁰ yoktur. Ancak 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunundan daha önce olmak üzere hukukumuzda ilk defa genel işlem şartlarına ilişkin pozitif düzenlemenin 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da²¹ 4822 sayılı Kanun²² ile yapılan değişiklik

¹⁹ 6098 sayılı Kanun için bk. RG. 04.02.2011, S: 27836.

²⁰ 818 sayılı Kanun için bk. RG. 29.4.1926, S:359.

²¹ 4077 sayılı TKHK. için bk. RG. 08.03.1995, S: 22221. Yürürlük Tarihi 08.09.1995.

²² 4822 Sayılı Kanun için bk. RG. 14.03.2003, S: 25048. Bu Kanunun geçici 1. maddesi (*kredi kartı borçlarında ödeme kolaylığı hakkındaki*) ve 36'ncı maddesinin (*ödeneklerle ilgili 4077 sayılı Kanunun 29. maddesindeki*

sonrası öngörüldüğünü belirtmek gerekir. Konuyla ilgili maddelerde (TBK. m.20-21) unsurlar açıklanmış olup, sistematik olarak değerlendirilerek maddede yer alan bazı ifadeler açıklandığı takdirde hükmün uygulama alanı da kendiliğinden anlaşılacaktır. Standart (*tip*) sözleşmelerde yer alan genel işlem şartlarına ilişkin unsurlar gerçekleşmezse (*bağlayıcılık denetimi*), ilgili genel işlem şartları yazılmamış sayılacaktır (TBK. m.22). Ayrıca GİK içeren sözleşmelerde bir denetim daha yapılarak (*içerik denetimi*) haksız olanlar elenecektir²³ (TBK. m.25).

Hukukumuzda iltihakî sözleşmeler, bir kamu hizmeti ifa edip hukuken ve eylemli olarak tekel durumu arz eden (*su, elektrik, doğalgaz, taşıma hizmeti gibi hizmetleri veren*) kuruluşlara ait formüle edilmiş sözleşmeleri de ifade eder²⁴. Oysa standart sözleşme, kamu hizmeti görmeyen özel kişi veya kuruluşlar tarafından da hazırlanmış olabilir. Nitekim TBK m.20/son fıkrada açıkça, GİK ile ilgili Kanun hükümlerinin, sundukları hizmetleri kanun veya yetkili makamlar tarafından verilen izinle yürütmekte olan kişi ve kuruluşların hazırladıkları sözleşmelere de niteliklerine bakılmaksızın uygulanacağı öngörülmüştür.

Genel işlem şartları, ekonomik açıdan daha güçlü olan tarafça önceden tek yanlı olarak hazırlanıp tek taraflı olarak belirlenir ve bu şartlar karşı tarafla müzakere edilmez. Nitekim maddenin ilk fıkrasında bu özelliğe açıkça değinilmiştir. Karşı taraf, önceden tek yanlı olarak hazırlanan şartları önceden görüp içeriğine etki edemediği gibi sözleşme görüşmeleri sırasında da pazarlık konusu yapamamaktadır. Böylece sözleşme özgürlüğünün en temel ilkelerinden olan “*tarafaların eşitliği*” ilkesi zedelenmiş olmaktadır²⁵.

Kayıp/kaçak bedeli esas itibariyle sistem kullanım anlaşması temelinde müşterilerinin tüketimi üzerinden Kurul onayı ile belirlen kayıp/kaçak bedeline göre tedarikçiye fatura edilmektedir. Dağıtım şirketleri ile tedarikçiler arasında yapılan sistem kullanım anlaşması²⁶ kanun veya yetkili makamlar tarafından verilen izinle yürütmekte olan kişi ve kuruluşların hazırladıkları sözleşmeler olarak genel hükümleri EPDK'nın onayıyla soyut olarak

değişikliğinin) yürürlüğe giriş tarihi, 14.03.2003; diğer tüm maddelerinin yürürlüğe girişi 14.6.2003'tür. (4822 Sayılı Kanun m.38).

²³ YELMEN, A., Türk Borçlar Kanunu'na Göre Genel İşlem Şartları, 2014 Ankara, s. 82 vd.; AYDOĞDU, M., 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanununda Düzenlenen Genel İşlem Şartlarının Konu Bakımından Uygulama Alanı, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 13, Sayı: 2, 2011, s.1-50 (Basım Yılı: 2013). s. 6.

²⁴ Havutçu, H., s. 14; Sirmen, L., Sözleşme, s. 457-458; Y. 4. HD. 20.3.1980, E. 1671, K. 3675 (YKD 1981/7, s. 826). KOCAYUSUFPAŞAOĞLU/HATEMİ/SEROZAN/ARPACI ise tersine olarak (§23, N.6), katımlı sözleşmelerin standart sözleşmeleri içerdiğini belirtmektedir. Bu görüşe katılmak güçtür. Her ne kadar karşı taraf, katımlı sözleşmelerde olduğu gibi standart sözleşmelerde de müzakere etme olanağı bulamamakla birlikte, katımlı sözleşmelerin hukukumuzdaki çıkış noktası, Yargıtay kararlarında da vurgulandığı gibi, kamu hizmeti ifa edip hukuken ve eylemli olarak tekel durumu arz eden kuruluşlarla ilgilidir. Oysa kelimenin kaynağı olan Fransız hukukundaki anlamı, GİŞ içeren tüm standart sözleşmelerle aynı anlamdadır. Katımlı sözleşmelerin standart sözleşmelerden daha fazla olan yanını anlayabilmek güçtür.

18 ALTOP, GİK, Armağan, s. 258.

²⁵ ANTALYA, s. 285-286; ATAMER, Y., GİŞ Sempozyumu, s. 14-15; BAHTİYAR, s. 103-104; HAVUTÇU, s. 74 vd.

²⁶ EPK. m. 3/1-dd: Bir üretim şirketi, tedarik lisansı sahibi şirket veya tüketicinin iletim sistemini ya da dağıtım sistemini kullanımına ilişkin genel hükümleri ve ilgili kullanıcıya özgü koşul ve hükümleri içeren anlaşmayı, (Detaylı açıklamalar için bkz: YAVUZ, s.239 vd.)

belirlenmekte ve kullanıcıların katılımına sunulmaktadır. Bu yönüyle Türk Borçlar Kanunu'nun genel işlem şartlarına ilişkin hükümlerin sistem kullanım anlaşması bakımından tatbik kabiliyeti bulacağı açıktır. Enerji Piyasası Düzenleme Kurulunun onayına tabidir. Dağıtım şirketleri tarafından EPDK'ya önerilen kayıp/kaçak bedeli, perakende satış hizmet bedeli, iletim sistem kullanım bedeli, dağıtım sistem kullanım bedeli Kurulun onayı ile yürürlüğe girmekte ve sözleşmenin hükmü haline gelerek sistem kullanım anlaşmasına doğrudan uygulanmaktadır. Şu halde kayıp/kaçak bedeli sistem kullanım anlaşmasının içeriğine dahil bir unsur haline gelmektedir.

Ortada ikincil mevzuat varken, bir adli yargı hakimi tarafından kayıp/kaçak bedelinin teknik olarak sözleşmenin içeriğine dahil edilmemesi yukarıda haksız şartlara ilişkin açıklamalar dışında, genel işlem şartlarına ilişkin hükümler çerçevesinde de söz konusu edilebilir. Kaldı ki, “genel işlem şartları” tarafları tacir olan sözleşmelerde uygulanmaktadır²⁷. Bu durumda kayıp/kaçak bedeli uygulaması acaba “*genel işlem şartlarına, dürüstlük kurallarına aykırı olarak, karşı tarafın aleyhine veya onun durumunu ağırlaştırıcı nitelikte hükümler konulamaz.*” (m. 21) hükmü çerçevesinde değerlendirildiğinde sözleşmenin içeriğine dâhil edilmeyebilir mi? Keza kayıp/kaçak bedeli uygulamasının TBK'nın 21/2 maddesi çerçevesinde sözleşmenin niteliğine ve işin özelliğine yabancı olduğu ifade edilebilir mi?

Kanaatimizce, kayıp/kaçak bedeli uygulamasına bu yönüyle yaklaşılması halinde somut olayla örtüşen daha tutarlı ve isabetli sonuçlara varılabilir. Zira, bu durumda şu sorunun cevabını bulmak gerekir; kayıp/kaçak bedeli sistem kullanım anlaşmasının niteliğine ve işin özelliğine uygun mudur? Hemen ifade etmek gerekir ki, kayıp/kaçak bedeli, hukukî nitelik itibarıyla dağıtım sistem kullanım bedeli gibi bir sistem maliyeti değildir. Bilindiği üzere, teknik olmayan kayıp, hırsızlanan elektrik; “teknik kayıp” ise fizik kuralları gereği oluşan enerjinin miktarında bir azalmadır. Teknik olmayan kayıplar şeklinde ifade edilen elektrik kaçağı, elektriğin çalınması, abonenin sayacında gerçekleşen eksik ölçüm veya bedelinin çeşitli nedenlerle tahsil edilememesinden ileri gelmektedir. Dağıtım sistemi içerisinde abonelerin sisteme bağlantısını, bu çerçevede sayacın test ve kabulünü yapma dağıtım şirketinin sorumluluğundadır. Sayacın yaşartırlanmış bağlanması halinde veya sisteminde bağlantı yapmadan elektrik kullanan kişiler var ise, bunu önleme ve bununla mücadele etme ve gerekli altyapıyı kurma görevi görevli perakende satış/dağıtım şirketlerine aittir. Kayıp/kaçağa ilişkin bu unsurlar göz önüne alındığında, 01.01.2011 tarihinden önce olduğu gibi bedelin, perakende satış tarifesi ile ilişkilendirilmesi işin mahiyetine daha uygun düşer. Kaldı ki, bedelin perakende satış tarifesi içerisinde yer alması, görevli tedarik şirketlerinin piyasa şartlarında rekabet gücünü azaltacağından, hedef kayıp/kaçak oranlarına hızlı bir şekilde ulaşılması konusunda sorumlu şirketlere ilave bir baskı oluşturacaktır. Nitekim, bu hususa Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararında da “*Elektrik enerjisinin nakli esnasında meydana gelen kayıp ile başka kişiler tarafından hırsızlanmak suretiyle kullanılan elektrik bedellerinin, kurallara uyan abonelerden tahsili yoluna gitmek hukuk devleti ve adalet*

²⁷ 6098 sayılı Türk Borçlar Kanununda yer alan genel işlem şartları ile ilgili ilk göze çarpan düzenleme, bu düzenlemelerin kişi bakımında uygulama alanı ile ilgili olarak bir sınırlama yapmamasıdır. Yani genel işlem şartlarına ilişkin düzenlemeler tacirler yanında tacir olmayanlar (tüketiciler, alıcılar, müşteriler) için de uygulanabilecektir.

*düşünceleri ile bağdaşmamaktadır. Hem bu hal, parasını her halükarda tahsil eden davacı Kurumun çağın teknik gelişmelerine ayak uydurmasına engel olur, yani davacı kendi teknik alt ve üst yapısını yenileme ihtiyacı duymayacağı gibi; elektriği hırsızlamak suretiyle kullanan kişilere karşı önlem alma ve takip etmek için gerekli girişimlerde de bulunmasını engeller.”*²⁸ denilmek suretiyle işaret edilmektedir. Netice itibariyle, kayıp/kaçak bedelinin bir sistem maliyeti olmadığı dikkate alındığında, bunun bir sistem maliyeti olarak sistem kullanım anlaşması kapsamında düzenlenmesi anılan sözleşmenin ve işin mahiyetine aykırı düştüğü ifade edilebilir.

Yukarıda da ifade edildiği üzere, kayıp/kaçak bedeli uygulaması ikincil mevzuatta düzenlendiğinden, anılan düzenlemelere kural olarak idari yargıda açılması gerekmektedir. Bu düzenlemeler yürürlükte iken, *yani söz konusu düzenlemelere ilişkin olarak herhangi bir iptal kararı olmadığı sürece*, adli yargı hâkimini bağlar. Bu düzenlemeleri göz önünde tutmadan adli yargı hâkiminin bir karar verebilmesi, teknik olarak ancak *“yazılmamış sayılma”*²⁹, *“sözleşmenin içeriğine dahil etmeme”* şeklinde genel işlem şartlarına ilişkin hükümler çerçevesinde söz konusu edilebilir. Bu çerçevede adli yargıda sistem kullanım anlaşmasında yer alan bir hükmün yazılmamış sayılmasına karar vermesi, düzenlemenin etkisini azaltmakla birlikte, yürürlüğünü etkilemez. Zira, karar sadece dava açan kişiler bakımından neticeler doğurur, diğer kişiler bakımından ise ancak emsal teşkil eder. Halbuki idarî yargı kayıp/kaçığa ilişkin düzenlemeleri iptal etmesi halinde, karar geriye yürüyeceğinden bundan herkes faydalanabilir.

III- Kanun Tasarısında Kayıp/Kaçak Bedeline İlişkin Hükümlerin Değerlendirilmesi

Tasarı³⁰ henüz Genel Kurul’da kabul edilmiş değildir. Ancak, Bakanlar Kurulunun TBMM’ne sevk ettiği haliyle değerlendirme konumuza ilişkin madde hükümleri aşağıda değerlendirilecektir.

Öncelikle, kayıp/kaçık, *“teknik ve teknik olmayan kayıp”* şeklinde tasarıda tanımlanmaktadır³¹. Tasarıda kayıp/kaçık bedeli, dağıtım tarifeleri içerisinde

²⁸ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun 2013/7-2454 Esas ve 2014/679 Karar sayılı kararı.

²⁹ Yazılmamış sayılmanın hukuki niteliği doktrinde tartışmalıdır. Bir görüşe göre ilk bakışta, *“yazılmamış sayılma”* yaptırımının, kesin hükümsüzlük anlamında kullanıldığı sonucuna varılabilir. Ancak, yazılmamış sayılma esasen taraf iradesinin sözleşmeye yansımaması sonucuna bağlanmış bir yaptırımdır. Burada, sözleşmenin kurulmasını sağlayan kabul beyanı şeklen var olsa da, hakkında açıkça bilgi verilmeyen ya da sözleşmenin niteliğine ve işin özelliğine aykırı genel işlem şartları bakımından ortada gerçek bir irade beyanı olmadığı kabul edilmektedir. Bu sebeple, yazılmamış sayılmanın, daha çok yokluk yaptırımına benzeyen ancak, kendine özgü bir yaptırım türü olduğu söylenebilir. (KUNTALP, E., *Türk Borçlar Kanunu Tasarısı’na İlişkin Değerlendirmeler*, GSÜ Yayınları, İstanbul, 2005, (Tasarı Değerlendirmesi), s. 27.) Diğer bir görüşe göre ise, Türk hukukunda mevcut yaptırımlar arasında en uygun olan, bu hükümlerin BK m.20 anlamında batıl olmasıdır. Buna göre emredici hukuk kurallarına aykırı olan bir sözleşme hükmünün yaptırımı butlandır. Maddenin devamında *“yok sayılan”* hükümlerden bahsedilmek suretiyle ikinci bir yaptırım türü devreye sokulmuş gibi gözükse de sözleşmelerin kuruluş safhasına ilişkin yokluk gibi bir yaptırım mevcut olamayacağı için kanun koyucunun bu tür haksız şartlar bakımından genel olarak butlan yaptırımının benimsediği ileri sürülmektedir. (ATAMER, makale, s. 318.)

³⁰ 28.01.2015 tarih ve 371425 arşiv sayılı Bakanlar Kurulu Kararı.

³¹ **MADDE 2-** 14/3/2013 tarihli ve 6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanununun 3 üncü maddesine aşağıdaki tanımlar eklenmiştir.

düzenlenmektedir³². Bu durumda Tasarıda kayıp/kaçak bedeli aynen bir sistem maliyeti gibi değerlendirilmekte, ancak bu defa ayrı bir bedel değil, dağıtım tarifesi içerisine alınmaktadır. Esasında mevcut uygulama böylelikle kanunî temele oturtulmuş olacaktır. Diğer taraftan, Tasarının 13. maddesi ile 6446 sayılı Kanuna Geçici 18. madde eklenmektedir. Buna göre “*bu maddeyi ihdas eden Kanunla öngörülen düzenlemeler yürürlüğe konuluncaya kadar, Kurul tarafından yürürlüğe konulan mevcut yönetmelik, tebliğ ve Kurul Kararlarının bu Kanuna aykırı olmayan hükümlerinin uygulanmasına devam olunur.*” hükmü getirilerek ikincil mevzuatın geçerliliğine geçmişe etkili olarak yürürlük tanınmaktadır. Bu hüküm geçmişe etkili sonuçlar doğurması, dolayısıyla hukukî güvenlik ilkesine aykırı olması sebebiyle Anayasaya uygunluğu (AY. m.124) tartışmalıdır.

Elektrik tedarik sözleşmelerinde düzenlemeye tabi unsurların yer alması ve bunların da idari düzenlemelerle belirlenmesi ve buna bağlı olarak ortada bir idari düzenleme varken adli yargı hakimini bununla bağlı tutmak amacıyla “*Kurul kararları yürürlükte olduğu müddetçe, kararlar uyarınca kamu ve özel hukuk tüzel kişilerince yapılan uygulamalar, maddi hatalar hariç düzenleyici işlemin iptalinden bağımsız olarak dava konusu edilemez ve Tüketici Hakem Heyetlerine müracaat edilemez*”³³.” şeklinde hüküm sevk edilmiştir. Bu durumda, sistem kullanım veya perakende satış sözleşmesi gibi tip anlaşmalarda tarife yoluyla belirlenen bedellerin iadesi için haksız şart, genel işlem şartları gibi istisnalara yer bırakmaksızın öncelikle düzenleyici işlemlere idari yargıda dava açılması gerekecektir.

Tasarıda 13. madde ile 6446 sayılı Kanuna Geçici 19. madde ilâve edilmektedir. Buna göre kayıp/kaçak bedeli gibi bedeller ile ilgili mahkeme ve tüketici hakem heyeti kararına istinaden dağıtım şirketleri ya da görevli tedarik şirketleri tarafından yapılan iadeler ve mahkeme kararında yer alan giderler tarifeler yoluyla karşılanacaktır. Bu durumda müşterilere ödenen bedeller, tarifeye yansıtılacaktır. Bu hal ise fiyatların artmasına sebep olur. Bu yönüyle kanun hükmü Anayasanın eşitlik ilkesine aykırı olur (m.10).

Tedarik şirketleri dağıtım şirketleri ile yaptıkları sistem kullanım anlaşması temelinde müşterileri için kendilerine fatura edilen kayıp/kaçak bedellerini genellikle yapılan elektrik tedarik sözleşmelerinde müşterilere aynen aktarmaktadırlar. Bu halde, dağıtım şirketleri ile

“şş) Teknik ve teknik olmayan kayıp: Dağıtım sistemine giren enerji ile dağıtım sisteminde tüketicilere tahakkuk ettirilen enerji miktarı arasındaki farkı oluşturan ve maliyeti etkileyen; teknik kayıp ve/veya kaçak kullanım gibi sebeplerden kaynaklanan ve teknik bir sebebe dayanmayan kayıp”,

³² 14/03/2013 tarihli ve 6446 sayılı Kanununun 17 nci maddesinin altıncı fıkrasının (a), (ç), (d) ve (f) bentleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

ç) “*Dağıtım tarifeleri: Dağıtım şirketleri tarafından hazırlanacak olan dağıtım tarifeleri, elektrik enerjisinin dağıtım sistemi üzerinden naklinden yararlanan tüm gerçek ve tüzel kişilere eşit taraflar arasında ayırım gözetmeksizin uygulanacak hizmetlere ilişkin fiyatları, hükümleri ve şartları içerir. Dağıtım tarifeleri; dağıtım sistemi işletim maliyeti, teknik ve teknik olmayan kayıp maliyeti, kesme – bağlama hizmet maliyeti, sayaç okuma maliyeti, reaktif enerji maliyeti gibi dağıtım faaliyetinin yürütülmesi kapsamındaki tüm maliyet ve hizmetleri karşılayacak bedellerden oluşur. Dağıtım şirketlerinin tarifelerine esas alınacak teknik ve teknik olmayan kayıplara ilişkin hedef oranlar bu kayıpları düşürmeyi teşvik edecek şekilde Kurul tarafından belirlenir. Kurulca belirlenen hedef oranlarını geçmemek kaydı ile teknik ve teknik olmayan kayıplara ilişkin maliyetler dağıtım tarifelerinde yer alır ve tüketicilere yansıtılır. Teknik ve teknik olmayan kayıplara ilişkin hedef oranlarının tespiti ve değiştirilmesi ile oluşacak maliyetin tarifelerde yer alması ve tüketicilere yansıtılmasına ilişkin usul ve esaslar Kurum tarafından üç ay içerisinde çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.*”

³³ Tasarıda madde 13 ile, 6446 sayılı Kanuna Geçici 19. madde ilave edilmiştir.

müşteriler arasında tedarik ilişkisi sebebiyle doğrudan bir akdi ilişki bulunmamakta, ortada birbirinden bağımsız iki ayrı sözleşme söz konusudur. Bu halde, hem rücu davalarını sebebiyle yargının üzerindeki yükü hafifletmek hem de rücu davası neticelene kadar tedarikçinin finansman riskini ortadan kaldırmak amacıyla “*Kurulca düzenlemeye tabi tarifeler, doğrudan nihai tüketiciye veya nihai tüketiciye yansıtılmak üzere ilgili tüketiciye enerji tedarik eden lisans sahibi tüzel kişilere yansıtılır.*”³⁴ şeklinde hüküm getirilmektedir. Bu halde tedarikçi kendi adına ve hesabına hareket eden bağımsız kişi olmaktan³⁵, sistem kullanım anlaşmasında doğrudan temsilci konumuna getirilmektedir.

³⁴ Tasarı madde 10.

³⁵ YAVUZ, s. 236.

SONUÇ

Kayıp/kaçak bedeli, hukukî nitelik itibariyle dağıtım sistem kullanım bedeli gibi bir sistem maliyeti değildir. Teknik olmayan kayıp, hırsızlanan elektrik; “teknik kayıp” ise fizik kuralları gereği oluşan enerjinin miktarında bir azalmadır. Teknik olmayan kayıplar şeklinde ifade edilen elektrik kaçağı, elektriğin çalınması, abonenin sayacında gerçekleşen eksik ölçüm veya bedelinin çeşitli nedenlerle tahsil edilememesinden ileri gelmektedir. Bununla mücadele etme ve gerekli altyapıyı kurma görevi görevli perakende satış/dağıtım şirketlerine aittir. Gerek kanun gerek ikincil mevzuat yapımında yargıda verilen çelişkili kararları önlemek için kayıp/kaçak bedelinin bu niteliğinin göz önüne alınması gerekir.

Kayıp kaçak bedelinin mevcut uygulamasının, hukukî dayanağı Elektrik Piyasası Tarifeler Yönetmeliği ve diğer ilgili ikincil mevzuattır. Söz konusu düzenlemeler emredicidir. Hukukî nitelik itibariyle bir “*idari işlem*” olduğundan, söz konusu düzenlemeler derhal icraîlik, hukuka uygunluk karinesinden yararlanmak gibi nitelikleri bünyesinde barındırır. İdari işlemin bu tesirini ortadan kaldırmanın yolu, ya yürütmenin durdurulması veya idari iptali veya geri alınmasıdır. Elektrik Piyasası Kanunu’nun 12. maddesi uyarınca menfaati ihlal edilen kişiler, söz konusu düzenlemelere kanunî süresi içerisinde Danıştay’da dava açmaları gerekmektedir.

Adlî yargı hâkiminin teknik olarak anılan düzenleyici işlemleri abonelik sözleşmesinin içeriğine dâhil etmemesi, teknik olarak, ancak Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun kapsamında “haksız şart” veya Türk Borçlar Kanunu’nun “genel işlem şartları” na ilişkin hükümler çerçevesinde söz konusu edilebilir. Kayıp/kaçak bedeli uygulamasının “haksız şart” veya “genel işlem şartları” na ilişkin hükümler çerçevesinde abonelik sözleşmesinin içeriğine dahil edilip edilmemesi bir yorum meselesidir. Ancak, kanaatimizce Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun konuya ilişkin kararında soyut bir değerlendirme yapılmıştır. Hâlbuki haksız şart ve genel işlem şartları bakımından tedarik sözleşmesinin “ikili anlaşma” mı? Yoksa perakende satış sözleşmesi mi olduğu hususu ilk başta değerlendirilmelidir. Zira bu tespit, “müzakere edilmeme” şartının yerine getirilip getirilmemesi, dolayısıyla anılan hükümlerin somut olaya uygulanıp uygulanmayacağı noktasında doğrudan belirleyicidir.

Tedarik sözleşmesinin bir hükmünün “haksız şart”, “genel işlem şartları”na ilişkin hükümler kapsamında sözleşmenin içeriğine dahil edilmemesi aynı konuda adlî yargıda ve idari yargıda farklı kararların alınmasına neden olabilir. Bu halde adli yargıda meselâ sistem kullanım anlaşmasında yer alan bir hükmün yazılmamış sayılmasına karar verilmesi, düzenlemenin etkisini azaltmakla birlikte, yürürlüğünü etkilemez. Zira, karar sadece dava açan kişiler bakımından neticeler doğurur, diğer kişiler bakımından ise ancak emsal teşkil eder. Oysa idarî yargı meselâ kayıp/kaçığa ilişkin düzenlemeleri iptal etmesi halinde, karar geriye yürüyeceğinden bundan herkes faydalanabilir.

Henüz TBMM Genel Kurulu’nda henüz kabul edilmeyen Tasarının 13 maddesi ile, 6446 sayılı Kanuna ilave edilen Geçici 19. madde gereğince aynı konuda adlî yargı ve idarî yargı farklı farklı kararların alınması önlenmiş olacaktır. Anılan Kanun kanunîlaşarak yürürlüğe

girmesi halinde tarifeler bakımından sözleşmenin dayanağı bir düzenleyici işlem ise, maddi hatalar hariç düzenleyici işlemin iptalinden bağımsız olarak dava konusu edilemez hale getirmektedir. Bu ise tüketici hakem heyetlerine müracaatı ortadan kaldırmaktadır.

KISALTMALAR:

a.g.e.	:adı geçen eser
b.	:bent
B.	:Bası
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
Bkz.	:Bakınız
C.	:Cilt
c.	:cümle
Ed.	:Edition
Ed.	:Editör
E.	:Esas
EPDK	:Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
f.	:fıkra
GiŖ	:Genel iŖlem Ŗartları
HMUK	:Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İBK	:İçtihadı BirleŖtirme Kararı
İsv.BK	:İsviçre Borçlar Kanunu
K.	:Karar
m.	:madde
MK	:Medeni Kanun
RG	:Resmi Gazete
RKD	:Resmi Kararlar Dergisi
s.	:sayfa
S.	:Sayı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TTK	:Türk Ticaret Kanunu
vd.	:ve devamı
YHD	:Yargıtay Hukuk Dairesi
YHGK	:Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
YİBK	:Yargıtay İçtihadı BirleŖtirme Kararı

KAYNAKÇA:

ALTOP Atilla, Türk Borçlar Kanunu Tasarısı'ndaki Genel İşlem Koşulları Düzenlemesi, Prof. Dr. Ergon Çetingil ve Prof. Dr. Rayegan Kender'e Armağan, İstanbul 2007, s. 1., s. 1, (*Makaleye internet aracılığı ile ulaşılmıştır. İnternet Erişimi: <http://demirdemirhukuk.com/AA-Makale2.pdf>, Erişim Tarihi: 12.03.2014*)

ARIKAN, Mustafa, 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'nda Genel İşlem Koşulları, Prof. Dr. Cevdet YAVUZ'a Armağan, MÜHFHAD, 2011, Özel Sayı, s. 71-74.

ASLAN, İ. Yılmaz, Tüketici Hukuku Dersleri, 1. Baskı, Bursa 2006.

ASLAN/ KATIRCIOĞLU/ ALTINAY/ ARDIYOK/ ILICAK/ GÜLTEKİN/ ÖNAL/ AKÇAOĞLU, Enerji Hukuku, Bursa 2007

ATAMER, Yeşim, Sözleşme Özgürlüğünün Sınırlandırılması Çerçevesinde Genel İşlem Şartlarının Denetlenmesi, 2. Baskı, İstanbul, 2001. (*Kısaltması: Atamer, Sözleşme*)

ATAMER, Yeşim, Genel İşlem Şartlarının Denetiminde Yeni Açılımlar, Prof. Dr. Necip KOCAYUSUFPAŞAOĞLU İçin Armağan, Ankara, 2004, s. 291-331.

AYRANCI, Hasan, Enerji Sözleşmeleri, Ankara 2010.

BAHTİYAR, Mehmet, Genel İşlem Koşullarına Karşı Tüketicilerin Korunması, Yargıtay Dergisi, Ocak- Nisan, 1996. , C. 22, S.1-2, s. 76-98.

ÇINAR, Ömer, Tüketici Hukukunda Haksız Şartlar, İstanbul, 2009.

EREN, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 18. Baskı, İstanbul, 2015.

HATEMİ, Hüseyin/ **GÖKYAYLA**, Emre, Borçlar Hukuku Genel Bölüm, 1. Baskı, İstanbul, 2011.

HATEMİ, Hüseyin/ **SEROZAN**, Rona/ **ARPACI**, Abdülkadir, Borçlar Hukuku Özel Bölüm, İstanbul, 1992.

HAVUTÇU, Ayşe, Açık İçerik Denetim Yoluyla Tüketicinin Genel İşlem Şartlarına Karşı Korunması, 1. Baskı, İzmir, 2003. (*Kısaltması: Havutçu, Denetim*)

HAVUTÇU, Ayşe, Türk Borçlar Kanunu Tasarısının Değerlendirilmesi Sempozyumu, Düzenleyenler: Legal Yayıncılık – Marmara Üniversitesi, Legal HD, C. 3, S. 34, 2005(MÜ Sempozyumu) 3616-3625.

KILIÇOĞLU, Ahmet, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 18. Baskı, Ankara, 2014.

KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, Necip/ **HATEMİ**, Hüseyin/ **SEROZAN**, Rona/ **ARPACI**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 4. Baskı, İstanbul 2008

OĞUZMAN, Kemal/ **ÖZ**, Turgut, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 9. Baskı, 1. Cilt, İstanbul, 2011.

OĞUZMAN, Kemal/**BARLAS**, Nami, Medeni Hukuk (Giriş, Kaynaklar, Temel Kavramlar), 14. Baskı, İstanbul 2007.

ÖZ, Turgut, Tüketici Hukuku Bakımından Genel İşlem Şartları, 5 Mayıs 2012 tarihinde http://iku.edu.tr/TR/iku_gunce/HukukC1S1_2/HukukGunceC1S1_128.pdf adresinden erişildi s. 128-151.

ÖZEL, Çağlar, Genel İşlem Koşulları Meselesi Ve Borçlar Kanunu Tasarısının Genel İşlem Şartlarına Yönelik Olarak Getirdikleri, Sosyo-Ekonomi, Ocak-Haziran 2006-1, s. 153-167.

ÖZEL, Çağlar, Haksız Genel İşlem Koşullarına Karşı Tüketicinin Korunması Sorununa Bir Bakış Ve Almanya Örneği, Batı-Der, Aralık, 1999, C. 20, S. 2, s. 53-65. (*Kısaltması: Özel, Şartlar*)

REİSOĞLU, Safa, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 22. Baskı, İstanbul 2011.

TEKİNALP, Ünal, Türk Bankacılık Uygulamasında Genel İşlem Şartları, Ernst E. Hirsch'e Armağan, Ankara, 1986, s. 119-160.

TEKİNAY, Selahattin Sulhi/**AKMAN**, Sermet/**BURCUOĞLU**, Haluk/**ALTOP**, Atilla, Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 7. Baskı, İstanbul 1993.

YAVUZ, Mustafa, Elektrik Tedarik Sözleşmeleri İstanbul, 2012.

YELMEN, Adem, Türk Borçlar Kanunu'na Göre Genel İşlem Şartları, Ankara, 2014.

ZEVKLİLER, Aydın/**AYDOĞDU**, Tüketicinin Korunması Hukuku, 3. Baskı, Ankara, 2004.